Työ- ja elinkeinoministeriö
Teollisuusneuvos Sampsa Nissinen
10.11.2020

LAUSUNTO

Viennin haasteet ja yritysten kilpailukyky sekä viennin edistäminen erityisesti vuoden 2021 talousarvioehdotuksessa

Covid19 -epidemia on muistuttanut talouden sopeutumiskyvyn eli resilienssin tärkeydestä. Epidemian vaikutukset talouteen tulevat väistämättä muuttamaan niin valtioiden kuin yritysten strategioita. Digitalisaation ja virtuaalisuuden hyödyntämisen merkitys korostuu entisestään, ja niillä on kasvava rooli tulevaisuuden palveluissa.

Suomelle kiinnostavimmat kasvumahdollisuudet liittyvät mm. energiaratkaisuihin, luonnonvarojen ekologisesti ja sosiaalisesti kestävään hyödyntämiseen (metsä, mineraalit, vesi, maatalous) ja kiertotalouteen, digitalisaatioon ja ICT-osaamiseen (tietoverkot, tekoäly, analytiikka) sekä terveyden ja hyvinvoinnin ratkaisuihin (erityisesti terveysteknologia). Palvelujen ja tuotannon integraatio, personointi, itsehoito ja etäpalvelut ovat kriisin myötä saaneet kasvusysäyksen, jossa Suomella on jo olemassa vahvaa osaamista. Keskeisiä alueita ovat vihreä siirtymä ja digitalisaatio läpäisevinä muutostrendinä, sekä hyvinvoinnin innovaatiot keskeisenä osana yhteiskunnan taloudellista ja toiminnallista kestävyyttä.

Covid –pandemia ei ole suoraan kaventanut vientiyritysten mahdollisuuksia, mutta viennissä on mm. liikkuvuuteen ja arvoketjujen muutokseen liittyviä haasteita, mikä vaikuttaa perinteisiin vientimahdollisuuksiin. Monet alat ovat digitalisoituneet lyhyessä ajassa kokonaan. Toisaalta pandemia on luonut myös sellaisia mahdollisuuksia ja kysyntää, mitä aikaisemmin ei ole ollut. Palveluviennin merkitys on kasvussa.

Yritysten myynti- ja markkinointiosaamisessa on useissa viennin katsauksissa tunnistettu puutteita. Meneillään olevalla hallituskaudella kansainvälistymispalveluissa panostetaan sekä myynti- ja markkinointiosaamisen että digitaalisen liiketoiminnan parantamiseen koronan tuomien muutosten myötä. Kansainvälistyminen edellyttää myös kasvunhalua ja riskinottokykyä, mikä puuttuu monelta pk-yritykseltä. Tätä pyritään helpottamaan julkisella TKI- ja viennin rahoituksella.

Suomen matkailuvienti on niiden alojen joukossa, joihin pandemia on vaikuttanut eniten. Kotimaanmatkailu kesällä kasvoi runsaasti edellisiin vuosiin verrattuna, mutta alueellinen vaihtelu oli huomattavaa, eikä riitä paikkaamaan ulkomaista matkailukysyntää. Tilanteeseen ei ennakoida merkittävää parannusta vielä vuonna 2021. Vuonna 2021 TEM:n ensisijaisena tavoitteena on tukea kysynnän käynnistymistä edistäviä toimenpiteitä, pääosin Business Finlandin toiminnalla (Visit Finlandin rahoitus 9,8 milj. e ja määräaikainen lisärahoitus 4,7 milj. e)

Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma

Hallitusohjelman mukainen viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma käynnistettiin syyskuussa. Ohjelmalla pyritään palauttamaan Suomen vienti kasvu-uralle vuoden 2021 aikana. Ohjelman toimenpiteet keskittyvät 1) kysyntävetoisten, globaalisti kilpailukyisten ekosysteemien kannusteisiin, 2) yritysten kansainvälistymispalveluiden kehittämiseen, 3) vientiyrityksille tarjolla olevan rahoituksen tehokkaampaan hyödyntämiseen ja 4) ilmastoratkaisuihin liittyviin globaaleihin liiketoimintamahdollisuuksiin kannustaviin toimenpiteisiin. Ohjelmalla on liittymäpinta muihin hallituksen keskeisiin toimintakokonaisuuksiin, kuten TKI-tiekarttaan, yrittäjyysstrategiaan, kansainvälisten osaajien Talent Boost -ohjelmaan ja kotimaisen omistajuuden ohjelmaan.

Business Finlandin toiminta sekä rahoitus viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen

Business Finland on kuluvana vuonna tehostanut kansainvälistymispalveluita siten, että ne tukevat yrityksiä covid19 -pandemian luomassa kriisissä.

Yrityksille suunnattujen palveluiden järjestelyissä on havaittu se, että viennin palveluiden tarpeiden kokonaiskuva ei ole pandemiasta huolimatta juurikaan muuttunut, vaan päinvastoin palveluita tarvitaan entistä suuremmalla volyymilla, ja päätavoitteisiin (viennin työllistävät vaikutukset, yritysten kilpailukyky, Suomen talouden kasvu) pyritään edelleen viime vuosina määritellyillä viennin monipuolisilla tukitoimilla (mm. Team Finland –strategia).

Business Finlandin toiminnassa on myös tehty strategisia muutoksia, jotka tukevat kansainvälisen kasvun ohjelman tavoitteita. Tärkeimpiä näistä ovat toimialakohtaiset johtotiimit (GILT), suuryritysten parempi huomioiminen markkinoilla sekä miljardiluokan liiketoimintamarkkinoihin suuntautuminen. Suuryritykset ovat tärkeitä, sillä ne toimivat nk. veturiyrityksinä vetäen mukanaan pk-yrityksiä suurempiin konsortioihin, ja lisäksi tärkeinä integraattoreina ekosysteemeissä. Miljardiluokan liiketoimintamahdollisuudet taas liittyvät niihin globaaleihin mahdollisuuksiin, joissa Suomella on merkittävää osaamispotentiaalia. Ekosysteemiajattelu on entistä tärkeämpää pandemian aikaisessa ja jälkeisessä liiketoiminnassa, sillä kokonaistarjoamiin pystytään liittämään veturiyritysten lisäksi pienempiä suomalaisyrityksiä ja mahdollisuudet saada suurempia hankkeita kasvavat.

Vuoden 2021 talousarvioesityksessä Business Finlandin toimintamenoihin (mom. 32.01.05) suunnataan viennin ja kansainvälistymisen edistämistoimien vahvistamiseksi 2 miljoonan euron lisäys kuluvaan vuoteen verrattuna. Hallitusohjelman mukaisesti vuosina 2020-2023 Business Finlandille suunnataan viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen kasvavasti yhteensä 32 miljoonan euron pysyvä lisärahoitus (5 milj. e v. 2020, 7 milj. e v. 2021, 9 milj. e v. 2022, 11 milj. e v. 2023). Tämä lisäys kohdennetaan

pääosin ulkomaanverkoston vahvistamiseen, mutta osin myös tarvittavaan resurssien vahvistukseen kotimaassa. Lisäksi kansainvälisten osaajien houkutteluun (Talent-toiminta) Business Finlandin toimintaan suunnataan kasvavasti ja pysyväisluonteisesti vuosina 2020-2023 yhteensä 9 miljoonaa euroa (2 milj. e v. 2020, 2 milj. e v. 2021, 2,5 milj. e v. 2022, 2,5 milj. e v. 2022).

Business Finland tukee lisäksi vienninedistämistä yritysten yhteisiin messu- ja vientiverkostohankkeisiin myönnettävillä avustuksilla (mom. 32.20.40). Lisäksi yrityksiä kannustetaan kansainvälisten osaajien palkkaamiseen Talent Explorer –avustuksilla, joihin hallitusohjelman mukaisesti suunnataan pysyvä kasvava valtuus- ja määrärahalisäys (valtuus 1,5 milj. e v. 2020; 3 milj. e v. 2021; 4,5 milj. e v. 2022; 6,5 milj. e v. 2023).

ELY-keskusten kasvun kiihdyttämisohjelma

ELY-keskusten myöntämiin kehittämisavustuksiin pk-yritysten kasvun kiihdyttämisohjelmassa esitetään 3 milj. euron valtuutta vuodelle 2021. Ohjelma tähtää erityisesti kasvun ja kansainvälistymisen alkuvaiheessa olevien pk-yritysten valmiuksien tukemiseen koko maassa. Itä- ja Pohjois-Suomessa käytetään rakennerahasto-ohjelman varoja, ja esitetty 3 milj. euron valtuus kohdentuisi lähinnä Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Finnveran vienninrahoitus

Finnveran vienninrahoituksen valtuudet ovat keskeisiä Suomen talouskehityksen kannalta. Hallitusohjelman mukaan Finnveran valtuuksien riittävyys varmistetaan ottaen huomioon riskienhallinnan tarpeet. Vientitakuuvaltuudet ovat 1.1.2020 alkaen 38 mrd. euroa sekä vientiluottojen rahoitusvaltuudet ja korontasausvaltuudet molemmat 33 mrd. euroa. Alus- ja ympäristötakausten sekä raaka-ainetakuiden valtuus on 3,2 mrd euroa. Finnvera neuvoo yrityksiä viennin luottopolitiikasta, eli muun muassa siitä, millaisia luottoriskin suojauskeinoja ja ostajarahoitusratkaisuja yritys voisi viennissään käyttää. Finnveran tekee neuvontatyössä yhteistyötä viejien omien pankkien kanssa edistääkseen erityisesti pk-yritysten vientiä tavoilla, jotka eivät rasita yrityksen kassaa tai tasetta.

Kotimaan rahoituksessa Finnvera on varautunut turvaamaan elinkelpoisten yritysten laina-rahoituksen saatavuuden. Finnvera jatkaa pankkirahoituksen takausohjelmaa ja täydentää rahoitusmarkkinoita myös Finnveran omilla seniori- ja juniorilainoilla. Kotimaan rahoituksen valtuus on keväällä toteutetun korotuksen jälkeen 12 mrd. euroa.

Finnveran luotto- ja takaustoiminnasta syntyneiden tappioiden korvauksiin ja korkotukiin (ennen vuotta 2014 myönnetyt korkotuetut lainat) talousarviossa esitetään noin 190 milj. euron määrärahaa. Määrärahan merkittävä nousu kuluvaan vuoteen nähden aiheutuu koronapandemiasta.

Resurssit ulkomailla

Business Finland ja ulkoministeriö muodostavat ensisijaisen vienninedistämisverkoston ulkomailla. Team Finland –ulkomaanverkoston toimintaa ohjaavat ulkoministeriö ja Business Finland yhteistoimintamalliin perustuen. Team Finland –toiminnan tavoitteet kussakin kohdemaassa asetetaan yhteistyössä ulkoministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön sekä Business Finlandin kesken ottaen huomioon kunkin maan potentiaalin sekä käytettävissä olevat resurssit.

Merkittävä määrä suomalaisia pk-yrityksiä on kansainvälistymisen alkuvaiheessa, ja suurimmat vientiponnistelut tehdään edelleen lähimarkkinoille; muihin Pohjoismaihin, Baltian maihin ja Saksaan. Business Finlandin ulkomaanverkoston asiantuntijaresursseja on viime vuosina kasvatettu (v. 2020 TA:n 5 milj. euron lisärahoituksella noin 20 htv lisää), mutta verkostoa on tarpeen vahvistaa edelleen. Vuoden 2021 talousarvioesitykseen sisältyvällä 2 miljoonan euron lisämäärärahalla pystytään paikkaamaan muutamia tärkeitä alueita ja vahvistamaan toimistoja (yhteensä noin 10 htv ulkomaanverkostoon).

Covid19 –pandemian takia kilpailutilanne maailmassa kiristyy entisestään, ja ulkomaanverkoston rooli kasvaa viennin asiantuntijapalveluissa. Viennin merkitys on työpaikkojen ja talouskasvun kannalta kriittinen.

Suomen valmistelema Afrikka –strategia haastaa yrityksiä tarttumaan YK:n määrittelemiin Social Development Goals –tavoitteisiin. Yritysten Afrikkaan suuntautuvalla liiketoiminnalla on monta kannustinta: kauppasuhteet paitsi luovat kestävää kasvua ja yhteiskunnallista vakautta, myös hillitsevät muuttoliikettä Eurooppaan. Yritysten Afrikan -liiketoimilla on siis hyvin perusteltu tilaus, mutta viennin asiantuntijapalvelut kattavat kuitenkin vain murto-osan potentiaalista: koko Afrikan mantereella Business Finlandin asiantuntijoita on vain 8.

Edellä todetusta ulkomaanverkoston vahvistamisesta huolimatta kilpailijamaihimme Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna Suomen vienninedistämisresurssit ovat merkittävästi ohuemmat. Ruotsilla (Business Sweden) resurssit Suomeen verrattuna ovat yli nelinkertaiset; Tanskalla yli kaksinkertaiset.

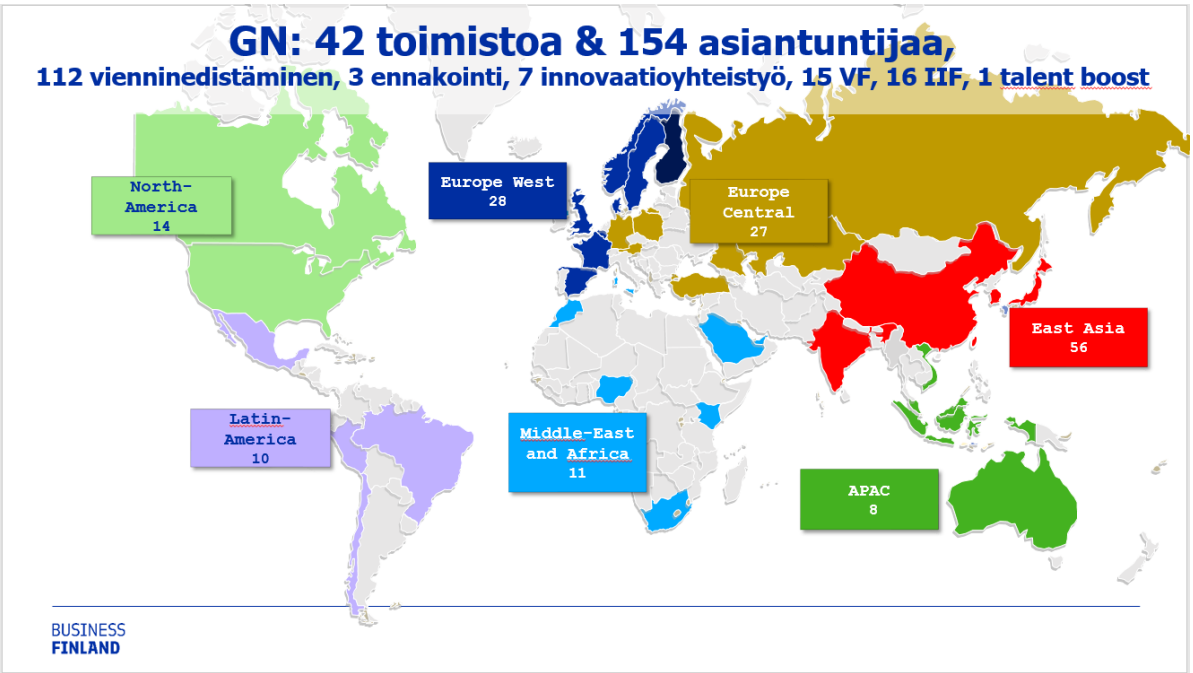

Täydennykset ulkomaanverkoston palveluihin

Verkostoa on viime vuosina täydennetty joillakin erityisasiantuntijaresursseilla. Ulkoministeriön palveluksessa olevat Team Finland -asiantuntijat (9htv) toimivat Team Finland –työn koordinaattoreina alueillaan, ja lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on täydentänyt Team Finland –verkostoa TF Knowledge –asiantuntijoilla. TF Knowledge –asiantuntijoiden tehtävänä on tukea korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistymistä, sekä houkutella Suomeen osaajia ja rakentaa yhteyksiä koulutusinnovaatioiden viennille.

Ulkomaanverkoston palveluita on täydennetty myös saksalaisen kauppa-kamariverkoston sekä Suomen keskuskauppakamarin yhteistyösopimuksella. Saksalaisen 2000 asiantuntijan palvelut 90 kohdemaassa ovat suomalaisten yritysten käytettävissä. Palvelut ovat maksullisia, ja niille voi hakea mm. Market Explorer –rahoitusta.

Team Finland –verkostolla on myös kumppanitoimijoita, kuten Suomalais-ruotsalainen kauppakamari ja Suomalais-Venäläinen Kauppakamari. Viennin palveluiden tehostamiseksi tällä hallituskaudella tarkastellaan suurimpien vientimaiden (Venäjä, Ruotsi, Saksa) palvelumallia Team Finland –strategian mukaisesti, jotta yrityksille suunnattuja palveluita pystytään tehostamaan.

Yhteenveto

• Covid19 –pandemian takia kilpailutilanne maailmassa kiristyy entisestään, ja ulkomaanverkoston rooli markkinamahdollisuuksien tunnistamisessa kasvaa viennin asiantuntijapalveluissa. Talouden sopeutumiskyky on korostunut kriisitilanteessa.

• Viennin merkitys on Suomen talouden kannalta kriittinen. Vahva vienti luo työpaikkoja ja talouskasvua.

• Vahvimmat vientimahdollisuudet Suomesta liittyvät energiaan, kiertotalouteen, digitalisaatioon ja terveysteknologiaan. Pandemian jälkeinen maailma tarvitsee mm. ilmastoratkaisuja, ja digitaaliset ratkaisut ovat korostuneet.

• Team Finland –verkoston toimintaa ohjaa viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma sekä vuoden 2019 lopulla hyväksytty Team Finland -strategia. Ohjelman mukaan mm. panostukset ohjataan ekosysteemiajatteluun ja veturiyritystoimintaan, ja viennin palveluita parannetaan mm. palvelukokonaisuuden yhteen toimivuudella ja resursoimalla palvelut tehokkaammin.

• V. 2021 talousarvioesityksessä Business Finlandin toimintamenoihin suunnataan viennin ja kansainvälistymisen edistämistoimiin 2 M€ lisäys kuluvaan vuoteen verrattuna. Tällä vahvistetaan ulkomaanverkostoa.

• Hallitusohjelman mukaisista lisäyksistä huolimatta nykyiset resurssit ulkomaanverkoston asiantuntijapalveluissa ovat ohuet verrattuina keskeisiin kilpailijamaihimme. Pitkän tähtäimen tavoitteena on kasvattaa ulkomaanverkoston henkilöstöresursseja suhteellisesti kilpailijamaittemme tasolle.

• ELY-keskukset aloittavat alkuvaiheen vientiyritysten kasvukiihdytin -ohjelman. Tällä tavoitellaan vientiä harjoittavien pk-yritysten määrän merkittävää kasvua.

• Finnveran luotto- ja takaustoiminnasta syntyneiden tappioiden korvauksiin ja korkotukiin (ennen 2014 myönnetyt korkotuetut lainat) talousarviossa esitetään noin 190 M€ määrärahaa. Summa perustuu pandemian aiheuttamiin muutoksiin.